

אתר דעת - מכללת הרצוג

הפירוש הארוך של ראב"ע לספר שמות

מאת

אשר וייזר

פירושו של ראב"ע לתורה המצויים כיום בידינו הם: א) הפירוש המקובל בחומשינו. ב) הפירוש הקצר לס' שמות. ג) פירוש חלקי לס' בראשית, שממנו הגיע לידינו פירוש לפרשיות בראשית ונח, וחלק לפרשת לך לך. בהוצאה זו נמצא גם פירוש לפרשת ויחי שרשם אחד מתלמידיו: "אני יוסף בר' יעקב ממדוויל שמעתי מפי זה החכם פירוש זאת הפרשה בלונדרש וכתבתיה בלשוני". לפירושו זה גם הקדמה שבה מדובר בחמש דרכים של מפרשי המקרא, הדומה בהרבה להקדמה שבחומשינו.

לעומת זה אין הקדמה מיוחדת לשמות הקצר, הדומה בשיטתו לפירוש ראב"ע לבראשית, ויקרא, במדבר ודברים, בניגוד לפירוש לשמות שבחומשינו הארוך עד כדי ארבעת הספרים האחרים.

הפירוש החלקי לס' בראשית כתוב בשיטה מיוחדת במינה, כשמקודם פירוש לבעיות הדקדוקיות של כל הפרשה, ואח"כ פירוש ענייני לכל הפרשה. שיטה זו תואמת למה שראב"ע אומר בהקדמה: ואזכיר בתחילה בכל פרשה דקדוק כל מלה שיש בה קשה, ואחרי כן אזכיר הפירושים כסדר. הפירוש הענייני הוא יסודי, ובאופן יחסי לא קצר בהשוואה לפירושי ראב"ע אחרים.

גם בהקדמה לפירושים שבחומשינו בדרך החמישית עומד ראב"ע על תשומת לב רבה לדקדוק, אך לא עד כדי הפרדה מן העניין: "ואחפש היטב דקדוק כל מלה בכל מאד, ואחר כן אפרשנה כפי אשר תשיג ידי, וכל מלה שתבקשנה בפירוש המלה הראשונה תמצאנה, כפירוש שמים תמצאנה בפסוק הראשון, ועל זה המשפט כל הלשון".

1. באחרונה נפץ כשילוב בתוך שמות הארוך במהדורת מחוקקי יתודה, בידי ל. קריינסקי ובמהדורת י. ל. מליישר, וינה הרפ"ו.
2. הוצא לאור בידי מ. פירלנדר, לונדון. באחרונה ע"י "מזקה" ירושלים תשכ"ד.

אתר דעת - מכללת הרצוג

[2] הַיָּצֵא אֶת הַיָּצֵא אֶת הַיָּצֵא אֶת הַיָּצֵא

השאלה היא, מהו הפירוש הארוך לשמות, ומה היה מקומו מלכתחילה. אם במקרה נדחק מפניו הקצה מתוך המהדורה הקצרה, או שהמפתחים וכן המדפיסים הראשונים עשו מה שעשו בכוונה להציל את העושר הפרשני העוז בארוך שלא יאבד, בעוד שלספרים אחרים לא היה עוד פירוש מקביל כזה. השאלה עתיקה, ועסקו בה טובי חוקרי ראב"ע ומפרשיו. הפרשן הקדמון לראב"ע ר' יוסף בר' אליעזר טוב עלם הספרדי מחבר הפירוש אהל יוסף³ (צפנת פענח) בהקדמה לס' שמות כותב: ומצאתי בארצות הערלים פירוש ואלה שמות הנקרא על שמו, שהאריך בדבריו כשאר ארבע הספרים הנשארים. גם אין דרכו של פירוש הארוך כדרך ה"ד הספרים, ועפל שם דברים רבים ללא צורך. ובארץ הצבי וגם בסורי"א ספרים האחרים, ועל כן אני אומר. משקול הדעת כי זה הפירוש אינו פירוש, אלא אחד מתלמידיו חברו וקבץ אותו מדברי רבי אברהם, וע"כ האריך בקצת מקומות וסתורו דבריו דברי החכם בהרבה מקומות והחליף דבריו ודעת רבי אברהם. יש לי ראיות רבות בזה. האחת כל מה שהזכיר רבי אברהם תחילת פירוש התורה בעבור העברי, ישוב להזכירו בפרשת בא בארוכה בזה פירוש הארוך, ואין דרך רבי אברהם לכפול הדברים אחר שאמרו פעם אחת, וא"ת בעבור כי שם מקומם. א"כ היה להזכיר כבר זה כי כן מענהו... בפרשת ויקהל פ' ר' אברהם טעם מספר עשתי עשר הטיב, ובפרשת נשא בפסוק ובוים עשתי עשר אמר כבר בארתי בספר מאזינם, ולא אמר כבר בארתי בפרשת ויקהל. ועוד כמה וכמה דברים שסותרים זה את זה, ובודאי אחד מתלמידיו של רבי אברהם אסף דברי ר' אברהם א"ע המפחרים בספריו והוסיף כמה דברים על פירושו וכמה דברים החליף, והראיה שכן תמצא בפרשה בא ובשל מבשל במים (שמות י"ב, ט), ח"ל: "והגני הכותב מוסיף על דברי זה החכם כאשר שמעתי מפיו". ובספר תרי עשר כתוב "גשלם ספר תרי עשר לר' אברהם אבן עזרא, ואני יוסף ממוד"ייל שמעתי פירש אלו הפרשיות בלנדרי"ש על פה מפי החכם רבינו אברהם ואני פירשתי בלשונו כאשר מפיו הבנתי", כן כתוב שמה. הנה לך כמה עדים נאמנים שזיכוחו שאחד מתלמידיו הוסיפו על דברי החכם. והחליטו כמה דברים מלוקטים מהנחטא הראשונה שכתב רבי אברהם. כי כל המחברים וכתבים (כותבים) שני גוסחאות ויקח האחרונה ויניח הראשונה!

3. יצא בקובץ הפירושים: מרגליות טובה, אמשטרדם בשנת תפ"ב; ובצילום בעיר סטניסלבוב התרפ"ז והוצאת אברהם רובינשטיין; והוצאה מדעית בפרדת בשם צפנת פענח, קריקת תרע"ב ע"י ד"ר דוד הרצוג

אתר דעת - מכללת הרצוג

[3] הפירוש הארוך של ראב"ע לספר שמות

החוקרים חלוקים בדעותיהם. מהם מייחסים את שמות הארוך לראב"ע גופו, מהם רואים בו ליקוט דברי ראב"ע בידי תלמידיו. יש מקדימים הארוך לקצר, ויש מאחרים אותו. ראה מבוא לשמות הקצר מהדורת י. ל. פליישר, וינה תרפ"ו. בשיר: "יבורך שם" מספר ראב"ע על גדר שנדר בחלוי לפרש את התורה: "ונדרתי נדר בחלוי לבאר דת בהר סיני נתונה". על מה שהוא חזר בהקדמה לשיטה האחרת בדרך השלישית: "ואם השם יהיה בעזרי לשלם נדווי": ממה שמשתמע שעד אז ראב"ע לא כתב פירוש לתורה, והוא כבר בן ששים וארבע, והוא מרגיש את עצמו וקן וחולה. ומי יודע, אם לא ראה במחלתו מעין עונש מן השמים, על שלא נודרו לפרש התורה; שהיא היסוד לכל: "ומספר שני חייו שמונה על שמונה בוקנתו מכרוהו עוניו ביד מכה חדשה גם ישנה". בשיר זה התוה לו ראב"ע. דרך הפירוש התואמת לשיטה האחרת ולשמות הארוך: כלומר, ללמד דקדוק אגב הפירוש: יזהן אחל יסוד דקדוק ופירוש".

כמוכן, שמדובר בפירוש שלם ומסודר, שהרי ראב"ע, שבנדודיו נתפרנס מהוראה, ודאי פירש בשעת הצורך פרשיות התורה. אי אפשר לתורות נ"ך ודקדוק בלא תורה, שהיתה מעולם יסוד לחינוך עברי בכל מקום. הרי ראבי שפירש פרשת ויחי לתלמידיו בלונדון, ור' ידעיה הבדרשי מפרובוציה כותב לרשב"א: "ואבותינו ספרו לנו שמחת גדולי הארץ לקראתו (לקראת ראב"ע) בעברו אליהם. והוא החל לפקוח עינים בגלילותינו וחבר להם פי התורה והנביאים".

לפי שיר זה אין להעלות על הדעת חיבור שלם לספר מן התורה לפני שהיה בן ששים וארבע. אילו היה לו פירוש לס' בראשית מוכן בזמן שהייתו בלונדון (בשנת תתק"ט), ודאי היה מזכיר אותו ב"אגרת השבת" שלו הידועה במלחמתו הקשה בספר פירוש לבראשית "המתעה" בתבנת הפסוק ויחי ערב ויחי בקר. הוא מזכיר את טעותו של המפרש שהוא וקורע את ספרו בשבת, והוא מקלל קללה נמרצת את הקורא אותו בקול גדול ואת הסופר הכותב אותו בפרוש התורה. בשעת רוג' כזה אי אפשר היה להימנע מלהזכיר או מלרמח על עבודתו בכתב בעניין זה כתמורה ל"פירוש המתעה". שהרי אינה דומה הוכחה בעל פה כהוכחה שנתלבנה בכתב, ולא היה משאיר תלמידיו שהביאו לו את הפירוש המתעה בידיים ריקות, ומסתפק באגרת לוחמת בלבד. אלא הרי אומר, שאז לא היה לו עדיין שום דבר מסודר ושלם בכתב על התורה. כנראה שלראב"ע היו אי אלו מעצורים פנימיים לכתיבת פירוש לתורה, בחינת דע לפני מי אתה עומד. והתכוון לפירוש לתורה הרבה זמן, עד שהתחיל לחשוש לימן העובר,

אתר דעת - מכללת הרצוג

אשר וינייר [4]

ומחלתו העמידתו על הסכנה שבדחיית הפירוש לתורה, ואחר שנדר נדרו לא יכול היה להשתמש עוד.

בפתיחה להקדמה לשיטה האחרת הוא אומר: "הנה בשמים עדי יודע סודי כי בכל לבי ובכל מאדי אפרש התורה בעודי על פי אשר תשני ידי אם יהיה אלהים עמדי. ואחל בשם אשר אין לגדולתו תחלה ואשלים בשם אשר אין לגדולתו תכלה". כלומר, כל עוד שהוא בחיים הוא רוצה לפרש את התורה. הפתיחה להקדמה לשיטה שבידינו יותר מאוששת, בה הוא מתפלל להארת עינים בתורה. הקדמה זו היא גם יותר מקיפה ויותר תקיפה, מה שמביע יותר עוז ובטחון עצמי.

כפילות הפירושים אפשר לתרץ רק בחוסר שביעת רצון מן הפירוש הראשון ורצון לתקן את הפירוש בכללו. אם הפירוש הארוך בא למלא מה שהחסיר בקצר. או שהקצר בא להקל מה שהכביד הארוך. כלומר, לפי הנחה זו הקצר הוא מעין שיכלול פדגוגי, הרי בשתי ההקדמות יצא נגד המאריכים והסוטים מן העניין.

מסתבר שההקדמה שבחומשינו היא של השיטה הקצרה, הממלאת מה שהחסיר בפירוש. למשל בשמות י"ב, ב: החדש הזה לכם ראש חדשים-נאמר בקצר: "כבר הזכרתי בתחלת פירוש התורה שקביעות השנה גם החדש לבית דין היה". מה שנמצא באריכות בהקדמה שבחומשינו בדרך השנית. בעוד שבהקדמה לשיטה האחרת איננה, לעומת זה בשמות הארוך באה באריכות ובהסבר רחב מאד פרשת החודש והעיבור במקומה. כלומר, מה שחסר בפירוש הקצר נתן בהקדמתו, שלא להלאות את הלומד הבינוני. בעוד שבארוך נתן את העניין במקומו בצורה רחבה ונאה, מה שמתאים ללומד משכיל.

בהקדמה לשיטה האחרת בדרך השנית כשהוא חולק על הצדוקים הוא מביא דברים לקוחים ממש בלשונם משמות הארוך כ', כג; כ"ב, כח; ל"ד, כא. מעין כך בארוך ל"ב, טז: והלחת- "קדמונינו אמרו כי נגורו להיות ככה; כאשר פירשתי בראש ספר בראשית". מה שתואם למה שאמר בהקדמה לשיטה האחרת בדרך הרביעית: "ואמרו זכרם לברכה (אבות ה, ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות (ביניהם הלוחות), והטעם כאלו התנה עם מעשי בראשית וגור להיות אלה הנוכחים, בעבור שאין כל חדש תחת השמש".

הפירוש הארוך עשיר מאד בדקדוק, מה שהולם את השיטה האחרת. אמנם גם בשיטה הקצרה מופנית תשומת לב לדקדוק, אך ביחס לשיטה הארוכה היא מועטה, ואולי אפשר גם לשמוע בהקדמה שלה מעין הצטדקות על העדפת

אתר דעת - מכללת הרצוג

[5] הפירוש הארוך של ראב"ע לספר שמות

פירוש המלה על הדקדוק: "וכל מלה שתבקשנה בפירוש המלה הראשונה תמצאנה". בעוד שעל השיטה האחרת אמר: ואוכיר בכל פרשה דקדוק כל מלה שיש בהם קשה, ואחר כן אוכיר הפירושים כסדר.

לאור כל זה לא נטעה אם נאמר ששמות הארוך הוא ההמשך של השיטה האחרת לבראשית... כנראה שראב"ע נתאכזב משיטת ההפרדה של הדקדוק מן הפירוש, וכשכאב לפרש את ספר שמות עבר לשיטה המקובלת, לפרש את הפסוק תוך הקדשת מקום רחב לדקדוק. בו הוא עומד על כל מלה שיכולה להיות מוקשה מחמת חוסר ידיעת הדקדוק באופן יסודי. אין הפירוש הארוך כתוב כשמו בלשון ארוכה, עד שיכביד על הלומד. הלשון היא לשונה הרגילה של ראב"ע בשאר ספריו, ויש שאפילו הוא מקצר מאד בסגנונו, אלא שההסבר בו ניתן באופן רחב ובעושר רב. בלא שמות הארוך לא היינו מכירים את תדמיתו האמיתית של ראב"ע, גם ביחס לנושאים שהקדיש להם ספרים מיוחדים, כמו ספרי הדקדוק מאזנים, צחות ושפה ברורה, ספר השם, ספר יסוד מורא, ספר האחד ויסוד מספר וספר העיבור. הבעיות הדקדוקיות ופתרונן שבספר שמות הארוך משלימות את הדמות של ראב"ע כמדקדק, שיצאה בספרי הדקדוק שלו כעין חזרת למדי מחוסר סדר.

השם הנכבד מובא בפי' שמות הארוך באופן רחב מאד, יותר מאשר בספר השם ובספר יסוד מורא, בעוד שבפירושו האחרים מדובר עליו רק ברמו כעל איזה סוד נעלם. על מה שהוא חזר כמה פעמים, ובכל פעם הוא מוסיף ומרחיב כאילו אינו יכול להינתק מן האור הגדול שגילה בו.

בשמות ג', טו, אחר שהוא מסביר את היחס של "אשר אהיה" ל"אהיה" במובן התחבירי הוא עובר לדבר באופן רחב על ההכדל שבין שם עצם פרטי – שם עצם לבין שם כללי – שם תואר במובן דקדוקי, ומוכיח שיש שהשם הפרטי בא כשם כללי – שם תואר: "בעבור שהשם שוכן עד עומד לבדו ובו הכל עומד על כן פעם הוא זה השם כמו תואר", והוא עובר לדבר על כינוי השם, ומכאן על סגולות אותיות השם כמספרים בחשבון, מה שמהווה אחד הפרקים המעניינים ביותר בתורת ראב"ע, וכל זה בלשון קצרה, כמעט ברמו, אך עם זה הכל ברור למבין ולרוצה לדעת.⁴

מכאן הוא עובר לדבר על סגולותיהן כנחות של ארבע האותיות של השם הנכבד, תוך יריעה רחבה מאד להוכיח למה נבחרו אלה אותיות ההמשך לשמו

4. ראה: השם הנכבד בפירושי ראב"ע לתורה מאת אשר ויזר, סיני, ח"ב – תכ"ג, חכ"ד, עמ' א-ט. תשרי-השון תשל"ב.

אתר דעת - מכללת הרצוג

הַשֵּׁם הַיְחִידִי שֶׁל אֱלֹהִים וְיִיחֹד הַשֵּׁם הַיְחִידִי [6]

הנכבד של מי שהוא הכל. הוא מדבר על כלל האומיות, ועל חלוקתן לשרשיות ולנוספות, ועל: כל מיני אפשרויות שהן באות כנחות. זהו פרק חשוב מאד בדקדוק העברי בכלל, והוא גומר פרשה זו בקריאת השם בכניו של אדנות, בעוד שמשה "היה מדבר לפרעה דברי. השם רק ככתבו ולא היה מזכירו ככניו".

מכאן הוא עובר לדבר על שלשה עולמות: עליון, אמצעי ותחתון, על סידור כוכבי הלכת, הגלגלים והמזלות, על השגחה כללית ופרטית הודות לדביקות האדם בשם, ועל חידוש אותות ומופתים בעולם בשם הנכבד וגומר בסבת העדר השם הנכבד בספר קהלת: "כי ידבר על המעשים אשר עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע ואין כל חדש כי התכמה העליונה". כלומר, הספר מדבר במעשים שמשונים בחכמה עליונה, ולא במעשה נסים הנעשים רק בשם הנכבד. ב'ד' ב כשהוא מדבר על מובנו של השם שדי הוא מרחיב את היריעה על ההשגחה הפרטית וגומר בחידושו של משה בגילוי השם הנכבד ביחס לאבות. ושוב הוא מוסיף להסביר את דרך ההשגחה הכללית באופן נאה כשהוא מדבר על הדיבור הראשון שבעשרת הדברות ועל היחס המיוחד של השם לישראל: "הוציא את ישראל מרשות המזלות להיות לו לעם נחלה, ובעבור זה אמרו קדמוניו אין מזל לישראל (שבת קנ"א)".

שוב הוא מרחיב ומשלים את היריעה בידיעת השם בל"ג, כא. כאן הוא משלים את הדרך המתימטית באותיות השם, על היחס של השם למשה וישראל, על הדרך של ההשגחה הכללית והפרטית, והוא גומר בשם כשהוא הכל, ושמשה ראה אותו מפאת הכל. "וזהו ותמונת ה' יביט", במדבר י"ב, ח. זוהי תורה רחבה מאד, שבלעדיה אין לדעת את ראב"ע בהרבה מקומות: מלבד פרשיות שלמות בנושא זה הוא עומד עליו להחדירו ללומד בכל הזדמנות שניתנת לו כמו בכ"ג, כא: "כי שמי בקרבו" ועוד.

בכ"ה, מ כשהוא מדבר על המשכן הוא אומר: "ולפני שאדבר על המשכן, שגם הוא היה יריעות כדובים, אתן לך עיקר שתסמוך עליו". ותוך כך הוא מדבר בדרך רחבה ומסבירה על השם שהוא בלא דמות ותמונה והוא מלא כל העולם, אף שלא בכל מקום הוא מתגלה באופן אחד, והוא נותן משל מן האדם, שבכל אבר יש כח הנשמה, אבל לא בכלום שוח. והנה הלב קבל כח הנשמה יותר מכל אברי הגוף, על כן היו אברים רבים משרתים לו. וככה השם הנכבד. ידעו כי כבודו מלא כל עולם, רק יש מקומות שיראה כח השם בו יותר ממקומות אחרים, ובעבור שני דברים. האחד כפי מתכונת תולדת המקבל; על כן נבחר

אתר דעת - מכללת הרצוג

[7] הפירוש הארוך של ראב"ע לספר שמות

מקום בית המקדש. ואם נתן לך השם חכמה בלבך תבין סוד הארון והכפורת והכרוכים שהם פורשי כנפים, ומחוץ לפרוכת דבר המגירה ומזבח הקטורת והשלחן, ומחוץ לפתח המשכן מזבח העולה ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו, ואלה הדברים הם כבוד אלהים... והיודע סוד גשמתו ומתכות גופו יוכל לדעת דברי העולם העליון, כי האדם דמות עולם קטן, והוא היה סוף בריאת הארץ, וסימן לדבר בגדול החל ובקטן כלה". מעין כך בבראשית א', כו: "ובעבור שנשמת האדם העליונה שאינה מתה נמשלת בחיותה לשם, ושאיינה נף והיא מלאה כולו, ונף האדם כעולם קטן. יהי השם מבורך אשר בגדול החל ובקטן כלה... והשם הוא אחד והוא יוצר הכל והוא הכל ולא אוכל לפרש". פירושו לבראשית באופן יחסי הוא הרחב שבמהדורת הפירוש הקצר לתורה, וכמה היינו נשארים בלי דעת הכוונה בשם כהכל, אחר שאמר ולא אוכל לפרש. מעניינת ורחבה מאד היא הפרשה על קביעות החודש והעיבור (שמות י"ב, ב), והשלמתה תוך הריכוז על יום הקמת המשכן במ', ב. בה הוא מאלף את יסודותיו של הלוח העברי. כשאתה משווה פרשה זו לקידוש החודש של הרמב"ם ולתורתו של ראב"ע בספר העיבור, אתה רואה כמה ידע רב ובאופן יחסי במקוצר ובמסודר ראב"ע מוסר בשמות הארוך עד שאתה מקבל מושג רחב ובהיר בתורה חשובה זו.

בשמות הארוך הוא אוהב את המרחב, והוא עושה שהלומד לא יצא מקופח. תפקיד שכזה ממלאת ההקדמה הרחבה לעשרת הדברות ובסיכומם בפסוקים יג-ד; ובמעין סיכום הפרשה כב, כג; מזבח אבנים. כג, כה בד"ה אמר אברהם המחבר. הפתיחה לפרשת כי תשא ולמעשה העל, בהרצאתו הרחבה והמסכמת בל"ג, כא; וסיכום הפרשיות הנכבדות בסוף פרק ל"ד. מתוך התלהבות למשה הוא גומר: ולא גודע קבורתו בחמלת ה' עליו. ברוך אשר בחר בו ושם רוח קדשו בקרבו.

ונחזור לראשית דברינו. דברים כה גדולים יכלו להיאמר רק על ידי גדול הפרשנים. ובשום אופן אין להניח שאלה הם דברים מקובצים על ידי תלמידים שומעים, והיו הנאמנים ביותר למורם הדגול. ודאי שמעתיק דברי ראב"ע אם היה גם תלמידו, העז להוסיף על דבריו מה שנראה לו שנפלט מן הפירוש כמו ביי"ב, ט, כשהמעתיק מוסיף תוך הערה: "והני הכותב מוסיף על דבריו החכם כאשר שמעתי מפיו".

אין אני יודעים את גורלו של פירושו לס' בראשית של השיטה האחרת, אחר שאלינו הגיעו רק חלקים מעטים ממנו. מסתבר שהמעתיקים הגדולים, מהם

אתר דעת - מכללת הרצוג

8] אֵת הַפִּירוּשׁ הַזֶּה וְהַפִּירוּשׁ הַזֶּה וְהַפִּירוּשׁ הַזֶּה וְהַפִּירוּשׁ הַזֶּה

תלמידי ראב"ע, ידעו להעריך את הדברים הגדולים של רבם הגדול, שהיו בשמות הגדול, והוציאו מפניו את שמות הקצר מתוך מסגרתו במהדורת הפירוש הקצר, ושיבצו במקומו את הפירוש הארוך, וכך ניצל. ודאי הבינו זה גם המדפיסים הראשונים כשבאו להדפיס את פירושו של ראב"ע. אמנם גם הפירוש הקצר לשמות הוא עשיר בהרבה, אך רחוק רחוק מן הפירוש הארוך. ולמולנו גם הפירוש הקצר ניצל מנשיה, אך אינו יכול עוד לחזור למסגרתו מפני הפירוש הארוך.

השאלה מה קדם למה במקומה עומדת. לדעתי צדקו אלה שמקדימים את הפירוש הארוך, שהוא לעומקו של הדבר המשך המהדורה של השיטה האחרת. ודאי נגש ראב"ע לחבר פירוש לתורה אחר שנים של צפייה בכל שפע ידיעותיו, וכיון שהאמין שאין לדעת תנ"ך בלא לדעת המלות באופן יסודי לפי דקדוקן, לפיכך הקדים דקדוק לפירוש, כמו שיש גם היום מורים ללשונות, שמלמדים מקודם את המלה לדקדוקה, ואחר כך קוראים את הטקסט, כך ודאי חשב ראב"ע גם בתחילת פירושו לתורה. וכך נעשה הפירוש של השיטה האחרת לבראשית. אך לעומתם ישנם גם מורים טובים ללשונות המלמדים בהצלחה רבה את הטקסט ביחד עם פירושי המלים, והרי זוהי השיטה המקובלת בדרך כלל בפרשנות שלנו. וכך פירש ראב"ע שאר הספרים. ודאי לאור הנסימן חזר בו משיטתו החדשה, ובס' שמות עזב את דרך ההפרדה.

חשוב להביא בחשבון גם האגשים שלהם כתב ראב"ע את ספריו 'שודאי לא כולם היו ברמה אחת, והוא היה צריך לנקוט בשיטות הולמות אותם. מה שודאי שימש גורם לחיבור הפירוש הקצר, שהודות לקיצורו הוא יותר נוח במונן הפדעני. וללמדנים היתה השיטה הארוכה.

וכנראה לא הספיק בשיטה זו לחבר פירושים לכל התורה, והיה נאלץ להפסיקה מחמת הזמן הדחוק.

בשיר "לדור דורים" הוא אומר: "בחסדך אלהים למדני לתורתך ואבין הסדרים, ועורני להתחכם בדתך ואדעם יהו על פי סדורים, כמו עד כה עזרתני בטובך לפרש עוד פשט כל הספרים. והשלמתיו בארבעת אלפים תשע מאות ועוד שבע ועשרים".

בדרך הפשוטה יש להבין, שבשיר זה הוא מודה לה' שבחסדו השלים שיטת פירוש אחת לתורה. אך עם זה הוא מתפלל, שיעורנו השם לפרש עוד פשט כל הספרים, כלומר להשלים גם את השיטה הבלתי גמורה. אמנם כדרך החוקרים המתקנים, יש גם מציעים לראות את הסיום של השיר

אתר דעת - מכללת הרצוג

[9] הפירוש הארוך של ראב"ע לספר שמות

מן "השלמתיו". כתוספת של אחד מתלמידיו. קשה. המוסיף ודאי היה מודיע על כך, כשם שראינו בתוספת פירוש בשמות י"ב, ט, והרי גם שם המוסיף מודיע שהוסיף מה ששמע מפי ראב"ע בעצמו. תוספת בית בשיר חשוב זה בלשונו של ראב"ע כהמשך ישר למה שנאמר מקודם וללא שום הערה, לא היתה קיימת לדורות כשקר שאין לו רגלים. הבית מן והשלמתיו כמות שהוא נראה טבעי. אילו היה של מוסיף זר ודאי היה מוסר הדבר בדרך של הערה, מה שטבעי למקרים כאלה.